

Taşkın Paşa
Camii'nin
minaresi

lemeli başlıklara sahip sütunçelerle sınırlandırılan taçkapının geometrik düzenlemeli ve rûmî-palmet süslemeli üç bordürü dikdörtgen çerçeveyi meydana getirmektedir. İki yanda bitkisel süslemeli başlıkları olan ikişer sütunçenin kullanıldığı kapı nişi yine kademeli sivri kemerle çevrelenmektedir. Sivri kemer üzerinde kaydırılmış yarım daire formlarında oluşan düzenleme görülmektedir. Üzeri geçme motifli bezenmiş basık kemerli kapı açıklığı niş içinde bulunmaktadır. Kemerin köşeliklerinde kabaralar ve bitkisel süsleme, üzerinde rölyef şeklinde oldukça taşkın bir bitkisel süsleme ve ışınsal bir düzenlemeye yer verilmiştir. Sivri kemerin üzerindeki bölüm de tamamen bitkisel süslemeyle kaplı olup bunun üzerindeki hafif dışa taşkın dikdörtgen bölümde bir pencere açıklığı vardır. Pencerenin yanlarındaki alanlar da bitkisel süslemeyle bezenmiştir ve üst iki köşesinde birer kabara mevcuttur. Günümüzde restore edilmiş olan yapı halk kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

E. Diez v.dğr., *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul 1950, s. 184-190; Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri: Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, Ankara 1991, III, 129-135; Selçuk Mülayim, "Nevşehir'de Türk Dönemi", *Nevşehir*, Ankara 1996, s. 124-143; *Nevşehir İl Yıllığı*, Ankara 1998, s. 182-184; Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Ankara 2006, s. 70-73, 119-121, 144-147; Zeki Oral, "Anadolu'da San'at Değeri Olan Ahşap Mınberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *VD*, V (1962), s. 23-79; Aptullah Kuran, "Karamanlı Medreseleri", a.e., VIII (1969), s. 209-223; Gönül Öney, "Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", *STY*, III (1970), s. 135-149; Ömür Bakırcı, "Ürgüp'ün Damsa Köyü'ndeki Taşkın Paşa Camii'nin Ahşap Mihra- bı", *TTK Belleten*, XXXV/137-140, Ankara 1971, s. 367-382; İsmail Çiftçioğlu, "Ürgüp'ün Taşkın-paşa (Damsa) Köyü'nde Karamanlı Devri Eserleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, III/2, Afyon 2001, s. 17-22.

AYŞE DENKNALBANT

TAŞKÖPRİZÂDE AHMED EFENDİ

(ö. 968/1561)

*eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye
ve Miftâhu's-sa'âde*
adlı eserleriyle tanınan
Osmanlı âlimi.

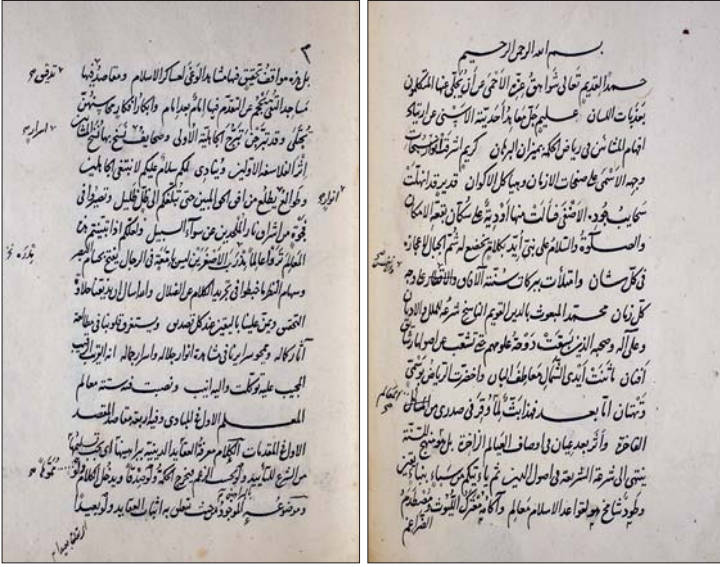
eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye'de verdiği bilgiye göre 14 Rebülevvel 901 (2 Aralık 1495) tarihinde Bursa'da doğdu. Babası Taşköprizâde nisbesiyle anılan Muslihuddin Mustafa Efendi'dir. İlk çocukluk yıllarını Bursa'da geçirdi; daha sonra Ankara'da Akmedrese müderrisi olan babasının yanına gitti, burada Kur'an'ı ezberledi. Babasının Üsküp'e tayin edilmesi dolayısıyla Bursa'ya döndü. Ardından babası onu ve kardeşi Nizâmeddin Mehmed'i İstanbul'a "Yetim" lakabıyla tanınan Alâeddin Efendi'nin yanına götürdü. Medresede sarf-nahiv okuduktan sonra, Bursa Molla Hüsrev Medresesi'nde müderrislik yapan amcası Kıvâmüddin Kâsım Efendi'nin yanında kardeşiyle birlikte tahsiline devam etti, fakat kardeşi burada vefat etti. Ahmed Efendi, babasının Amasya Hüseyniye Medresesi'ne tayin edilmesi üzerine Amasya'ya giderek onun yanında öğrenimini sürdürdü. Dayısının yanı sıra Şeyh-zâde Muhyiddin Mehmed Kocevî, Mahmûd b. Kadızâde-i Rûmî, Muhammed et-Tûnisî gibi âlimlerden ders aldı ve tahsilini tamamladı.

Taşköprizâde 931'de (1525), Dimetoka'daki Oruç Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı; ertesi yıl İstanbul'da Hacı Hasan Medresesi'ne nakledildi. Babasının İstanbul'da vefat etmesinin (935/1529) ardından önce Üsküp Alaca İshak Bey (936/1530), daha sonra İstanbul Kalenderhâne (942/1536) medreselerine müderris tayin edildi. Müderrislikte giderek yükseldi ve Koca Mustafa Paşa, Sahn-ı Semân, Edirne Üç Şerefeli, Edirne Sultan Bayezid (951/1544) gibi önemli medreselerde müderrislik yaptı. 952'de (1545) Bursa kadılığıyla görevlendirildi: İki yıl sonra tekrar Sahn-ı Semân Medresesi'nde müderrislik yaptı ve 958'de (1551) İstanbul kadısı oldu. Ancak yakalandığı bir hastalık neticesinde görme duyusunu kaybedince görevinden ayrılmak zorunda kaldı. 30 Receb 968 (16 Nisan 1561) tarihinde İstanbul'da vefat etti; cenaze namazı Fâtih Camii'nde kılındıktan sonra Fâtih'te Âşık Paşa Camii'nin hazinesinde bulunan Seyyid Velâyet Türbesi yakınında defnedildi.

Kelâm, fıkıh, tefsir, ahlâk, mantık, biyografi, Arap dili ve edebiyatı, ilimler tarihi,

tıp gibi değişik alanlarda çeşitli kitaplar yanında otuza yakın risâle telif eden Taşköprizâde Ahmed Efendi eserlerini Arapça yazmış ve büyük ölçüde şerh ve hâşiye geleneğini sürdürmüştür. Dinî ilimlerde Fahreddin er-Râzî, Seyfeddin el-Âmidî, Seyyid Şerîf el-Cürçânî gibi Eş'ariyye'ye mensup âlimlerin görüşleri etrafında tartışmalar yapmış, ancak Mâtürîdiyye mezhebine bağlı kalmıştır. Kelâm ilmine ve tarihine dair bilgi verirken Mâtürîdî'yi Sün-nî kelâm mektebinin kurucusu diye göstermesi dikkat çekicidir (*Miftâhu's-sa'âde*, II, 151-152). Bir din âlimi olmakla birlikte ilimler tarihi ve biyografi alanındaki eserleriyle de ünlüdür. Özellikle İslâm ilimleri tarihi niteliğindeki *Miftâhu's-sa'âde* ile Osmanlı dönemi âlimlerini tanıttığı *eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye* son derece önemli çalışmalardır. Taşköprizâde tasavvufa da ilgi duymuş ve Halvetiyye tarikatına intisap etmiştir. Böylece felsefe, kelâm ve tasavvufu birleştiren eklektik bir âlim tipini temsil etmiştir. Aynı zamanda sülûs, nesh ve ta'lik yazılarında mâhir bir hattat olup buradan kazandığı parayı öğrencilerinin geçimine harcamıştır (Hısım Ali Çelebi, II, 101).

Eserleri. Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin eserlerinden bazıları şunlardır: **1. Miftâhu's-sa'âde*** ve *mişbâhu's-siyâde fî mevzû'âtı'l-ulûm*. İlimler tarihi ve tasnifiyle ilgili biyobibliyografik ve ansiklopedik bir eserdir (I-II, Haydarâbâd 1328-1329; III, 1356; I-III, Beyrut 1405/1985). Kitabın ilmî neşrini Kâmil Kâmil Bekrî ve Abdülvehhâb Ebû'n-Nûr gerçekleştirmiş (I-III, Kahire 1968) ve eser müellifin oğlu Kemâleddin Mehmed Efendi tarafından *Mevzûâtü'l-ulûm* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (I-II, İstanbul 1313). **2. eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye*** fî 'ulemâ'i'd-devleti'l-'Osmaniyye. Ahmet Suphi Furat, Meccî Mehmed'in ilâvelerini dipnotlarda göstererek eseri yayımlamıştır (İstanbul 1985). **3. Nevâdirü'l-ahbâr fî menâkıbi'l-ahyâr**. Hz. Peygamber, sahâbe ve tâbiîn ile din, hukuk, kelâm, tıp, astronomi âlimleri ve filozofların menkibelerini dairdir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2458). **4. el-Me'âlim fî 'ilmi'l-ke-lâm**. Kâdî Beyzâvî'nin *Ṭavâli'u'l-envâr*'ındaki sisteme göre yazılmıştır (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2149). Genellikle Fahreddin er-Râzî, Seyfeddin el-Âmidî, Seyyid Şerîf el-Cürçânî gibi Eş'ariyye âlimlerinin eserlerinden yapılmış iktibaslardan oluşan eserin ulûhiyyet, nübüvet ve sem'iyât bölümleri üzerine Mehmet Emin Yağcı, *Taşköprizade Ahmed*

Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin *el-Me'âlim fi 'ilmi'l-kelâm* adlı eserinin ilk iki sayfası (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2149)

Efendi'nin el-Meâlim Adlı Eseri adıyla yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1997, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). **5. Risâle fi'l-kazâ' ve'l-kader.** Muhammed Zâhid Cûl tarafından tek yazma nüshasına dayanılarak yayımlanmış (Köln 2008), Hilmi Kemal Altun, *Osmanlı Müelliflerince Yazılan Kaza ve Kader Risaleleri ve Taşköprizâde'nin Risâletü'l-Kaza ve'l-Kader Adlı Eseri* adlı yüksek lisans tezinde kitabı tahkik edip neşre hazırlamıştır (2010, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). **6. Hâşiye 'alâ Hâşiyeti's-Seyyid eş-Şerîf 'alâ Şerhi't-Tecrid.** Nasîrüddîn-i Tûsî'ye ait *Tecridü'l-kelâm* adlı kitaba Seyyid Şerîf el-Cürçânî'nin yazdığı hâşiye üzerine yapılmış bir çalışmadır (Süleymaniye Ktp., Damaç İbrâhim Paşa, nr. 786). **7. Ecellü'l-mevâhib fi ma'rifeti vücûdî'l-vâcib** (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3238/2). **8. Letâ'ifü'n-nebî.** Kırk hadis derlenip şerhedildiği bir eser olup Sadık Cihan tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). **9. Risâle fi beyâni esrârî'l-hilâfeti'l-insâniyye ve's-salâtani'l-ma'neviyye** (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 2098, vr. 88-114; Nuruosmaniye Ktp., nr. 4902/5, vr. 28-45). **10. Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-Keşşâf li's-Seyyid eş-Şerîf el-Cürçânî** (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 315; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 376). *el-Keşşâf*'ın baş tarafına (Fâtîha sûresiyle Bakara sûresinin ilk yirmi beş âyeti) yapılan hâşiyenin hâşiyesidir (*DİA*, VIII, 136). **11. Şerhu Mukaddimeti'l-Cezerî** (Mekke 1303; Dimaşk, ts. [*DİA*, XX, 555]). **12. Şerh 'alâ Risâle fi 'ilmi âdâbi'l-bahş ve'l-münâzara** (İstanbul 1299; nşr. Muhammed Hasan Âl-i Yâsîn, Bağdad 1375). Metni de müellife ait olan eserin İsmâil Hakkı Bursevî tarafından yapılan

şerhi de yayımlanmıştır (İstanbul 1273). **13. Şerhu Dibâceti'l-Hidâye** (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 377). **14. Şerhu'l-Ferâ'iz.** Muhammed b. Muhammed es-Secâvendî'ye ait *el-Ferâ'izü's-Sirâciyye*'nin şerhidir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1600). **15. Şerhu Mukaddimeti's-şalât.** Molla Fenârî'nin eserine yazılmış bir şerhtir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 753). **16. Şerhu'l-Ahlâkı'l-'Adu-diyye** (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1547/1; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1940). **17. Münyetü's-şüb-bân fi mu'âşereti'n-nisvân** (Köprülü Ktp., nr. 1042). **18. Risâletü'l-istişâ fi mebâhişi'l-istişnâ.** Arap gramerinde önemli yeri olan istisna bahsine dairdir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 464/1). **19. Şerhu'l-'Avâmili'l-mi'e.** Birgivi'ye ait nahiv risâlesinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Fâtîh, nr. 510). **20. Şerhu'l-Fevâ'idü'l-Gıyâsiyye fi 'ilmeyi'l-me'ânî ve'l-be-yân.** Adudüddin el-İcî'ye ait eserin şerhidir (Mekke 1303). **21. Risâletü's-şifâ fi edvâ'il-vebâ'** (Kahire 1292). Taşköprizâde'ye nisbet edilerek Ahmed Neyle tarafından yayımlanan *Tabağâtü'l-fukahâ'* adlı eser (Musul 1954, 1961) Kınalızâde Ali Efendi'ye aittir (Muhyî Hilâl es-Serhân, X/3-4 [1402/1981], s. 483-497; ayrıca bk. *DİA*, XXV, 417).

Taşköprizâde Ahmed Efendi üzerine bazı akademik çalışmalar yapılmıştır: Ali Uğur, *Taşköprizâde Ahmed İsmâmeddin Ebu'l-Hayr Efendi Hayatı, Şahsiyeti ve İlmi Görüşleri* (doçentlik tezi, Erzurum 1980); Ahmet Sururi, *Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin Tefsir Risâleleri* (yüksek lisans tezi, 2002, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Ahmet Sururi, *Taşköprizâde'nin el-Meâlim'i ve Kelâmî Görüşleri* (dok-

tora tezi, 2010, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). Müellifle ilgili olarak Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü'nce 14 Mart 1989'da düzenlenen sempozyum bildirimleri *Taşköprülü Zâde Ahmet Efendi: 1495-1561* adıyla yayımlanmıştır (Kayseri 1992).

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, II, 150-182; a.m.f., eş-Şekâ'ik, s. 552-560; Hısım Ali Çelebi, *el-İkdü'l-manzûm fi zikri efâdili'r-Rûm* (İbn Halikân, *Vefeyât* içinde), Kahire 1310, II, 101; Atâî, *Zeyli Şekâik*, s. 1-2; *Keşfü'z-zunûn*, I, 11, 37, 41, 56, 80; II, 1084; *Sicill-i Osmânî*, III, 471; *Osmanlı Müellifleri*, I, 346; Brockelmann, *GAL*, II, 559-562; *Suppl.*, II, 633; *Hediyetü'l-'ârifin*, I, 144; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 79; Ömer Feruh, *Me'âlimü'l-edebi'l-'Arabî fi'l-'aşri'l-hadis*, Beyrut 1985, I, 347-348; Cihat Tunç, "Taşköprülü Zâde Ahmet Efendi'ye Göre Kelâm İlminin Yeri ve Önemi", *Taşköprülü Zâde Ahmet Efendi: 1495-1561* (ed. Ahmet Hulusi Köker), Kayseri 1992, s. 59-64; Şâkir Mustafa, *et-Târihu'l-'Arabî ve'l-mü'errihün*, Beyrut 1993, IV, 423-424; *Mu'cemü'l-mahfûzâtü'l-mevcûde fi mektebâti İstânbûl ve Ânâtüli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], I, 244-247; M. Tayyib Gökbilgin, "Taşköprü-zâde ve İlmî Görüşleri", *İTED*, VI/1-4 (1975-76), s. 127-138, 169-182; Muhyî Hilâl es-Serhân, "Taşhîhu hata'in kebir: Kitâbü Tabağâtü'l-fukahâ' el-mensûb ilâ Taşköprizâde hüve li'bni'l-Hannâ'î", *el-Mevrid*, X/3-4, Bağdad 1402/1981, s. 483-497; Sadık Cihan, "Taşköprü-zâde Ahmed Efendi'nin 'Letâifu'n-Nebî' İsimli Kırk Hadisi", *İFD*, sy. 4 (1980), s. 41-48; Murtaza Korlaeçi, "Taşköprülüzâde ve Kâtip Çelebi'ye Göre Türk Kültüründe Felsefe'nin Yeri", *Felsefe Dünyası*, sy. 7, Ankara 1993, s. 26-31; *Kâmûsü'l-'alâm*, IV, 2985; "Taşköprülüzâde", *TA*, XXX, 484-485; M. Münir Aktepe, "Taşköprü-zâde", *İA*, XII/1, s. 42-44; Tayyar Altıkulaç, "İbnü'l-Cezerî", *DİA*, XX, 555; Hasan Aksoy, "Kınalızâde Ali Efendi", a.e., XXV, 417.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

TAŞKÖPRİZÂDE KEMÂLEDDİN EFENDİ

(ö. 1030/1621)

Osmanlı âlimi.

960'ta (1553) İstanbul'da doğdu. İsmi bazı çağdaş kaynaklarda Kemal olarak geçer. Babası Taşköprizâde Ahmed Efendi'den sonra ailenin en tanınmış üyesidir. Önce babasından ve onun arkadaşlarından ders gördü. Bilhassa Şeyhülislâm Ebûsuûd Efendi'den uzun süre tefsir okuyup onun müdi olarak mülâzemet aldı. Ayrıca Şeyh Hâfız Ahmed Buhârî ve Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi'den ders görüp tahsilini ilerletti. Mülâzemet döneminden sonra çeşitli medreselerde müderrislikte bulundu. Muharrem 984'te (Nisan 1576) 30 akçe ile Unkapanı, Şâban 990'da (Ağus-